

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI

FARG'ONA DAVLAT UNIVERSITETI

**FarDU.
ILMIY
XABARLAR-**

1995 yildan nashr etiladi
Yilda 6 marta chiqadi

5-2022

**НАУЧНЫЙ
ВЕСТНИК.
ФерГУ**

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

M.M.Karimov	
A.Qodiriyning “O‘tkan kunlar” romanining inglizcha tarjimalarida leksik- stilistik bo‘yoqdorlikni saqlash tamoyillari	125
A.A.Shernazarov, X.J.Jamolova	
“Boburnoma”dagi forscha baytlarning mualliflari	129
M.B.Rajabova	
Alisher Navoiy ijodida marsiya va lavhalar	133
G.S.Qurbonova	
Nurali Qobul ijodida ayol ruhiyati tasviri	140
M.K.Mirzoyev	
Farzona Xo‘jandiy she‘rlarida motam marosimining badiiy ifodasi	145
M.A.Jo‘rayeva	
Cho‘lponning “Vayronalar orasida” asari janr xususiyatlari	149
L.A.Masharipova	
O‘zbekimning go‘zal urf-odatları	154

TILSHUNOSLIK

M.Y.Mamajonov, Z.A.Mirzamatova	
Diplomatik munosabatlar ramz va turlarining tasniflari	158
Z.Sh.Pazilova	
O‘zbek va nemis tillarida to‘y bilan bog‘liq leksik birliklar	163
M.Y.Xusaynova	
O‘zbek va ingliz tillarida paxta leksemasining lingvomadaniyatda aks etishi	168
M.M.Mamajanova	
Ingliz tili grammatikasining retseptiv ko‘nikmalarini o‘rgatish	172
N.A.Xoshimova, M.R.Nematjonova	
Tarjimada realiyalar masalasi	176
X.M.Maripova	
Frazeologik birliklarning lingvokulturologiya bilan bog‘liqligi	179
N.A.Mansurova	
Tilshunoslikda terminologiya masalalari	183
M.R.Komilova	
O‘zbek tilshunosligida o‘zlashma leksemalarning o‘rganilishi tarixi.....	187
J.X.Djamolov	
O‘zbek tilining davlat tili maqomiga erishish jarayoni	192
Sh.T.Yusupova	
Lingvistik interferensiya hodisasining mohiyati xususida	197
M.O.Batirxanova	
Somatik frazeologik birliklar tadqiqida “Madaniy kodlar”	201
G.X.Saydullayeva, O.P.Uralova	
“TikTok” ijtimoiy tarmoq izohlarida xorijiy so‘zlarning izohlarda ishlatilishi.....	203
M.M.Nurmatova, M.O.Oripova	
Nutqiy etiketni shakllantirishda madaniyat va ijtimoiy omillarning o‘rni.....	206

MATEMATIKA

A.K.Yusupova, B.Qurbonov	
Ba‘zi biologik jarayonlarni differensial tenglamalar yordamida o‘rganish	209
O‘.U.Ismailov	
Atoqli otlar nazariyasi va semantikasi.....	214

FIZIKA– TEXNIKA

E.X.Bozorov, M.A.Abdullayeva	
Oliy ta‘lim muassasalarida “radiatsiya xavfsizligi” fanini o‘qitishda interfaol metoddan foydalanish	218

O'ZBEK TILSHUNOSLIGIDA O'ZLASHMA LEKSEMALARNING O'RGANILISHI TARIXI

ИСТОРИЯ ИЗУЧЕНИЯ ЗАИМСТВОВАННЫХ СЛОВ В УЗБЕКСКОМ ЯЗЫКОЗНАНИИ

THE HISTORY OF THE STUDY OF BORROWINGS IN UZBEK LINGUISTICS

Komilova Mohitabon Ramish qizi¹¹Komilova Mohitabon Ramish qizi

– Farg'ona davlat universiteti tayanch doktoranti

Annotatsiya

Ushbu maqolada o'zbek tilshunosligida o'zlashma so'zlarning o'rganilishiga doir yaratilgan tadqiqotlar borasida so'z boradi. Maqola muallifiga ko'ra, sobiq ittifoq davrida yaratilgan mazkur yo'nalishdagi ishlarda o'zlashmalarning asosan leksik, semantik va leksikografik jihatlariga diqqat qaratilgan va shu tariqa o'zlashgan so'zlar tadqiqotining klassik usuli yaratilgan. Istiqbol davri tilshunosligida esa o'zlashgan qatlam so'zlari zamonaviy metodlar, xususan, fanga kirib kelgan yangi tarmoqlar mahsuli sifatida o'rganilib kelmoqda.

Аннотация

В данной статье рассматриваются исследования, проведенные в узбекском языкознании по изучению заимствованных слов. Было выявлено, что в узбекском языкознании, имеется несколько работ, связанных со словами, заимствованными из восточных языков. В статье акцентируется внимание на актуальных аспектах данного вопроса, и, в частности, более подробно представлены вопросы, связанные с изучением слов, заимствованных из китайского языка. Результаты показывают, что исследования в этом направлении создаются в историческом аспекте. Это обуславливает необходимость проведения лингвистического исследования слов, заимствованных из китайского языка.

Abstract

This article discusses the research conducted in Uzbek linguistics on the study of borrowed words. It was revealed that in Uzbek linguistics, there are several works related to words borrowed from oriental languages. The article focuses on the topical aspects of this issue, and, in particular, issues related to the study of words borrowed from the Chinese language are presented in more detail. The results show that research in this field is being created in a historical aspect. This necessitates a linguistic study of words borrowed from Chinese.

Kalit so'zlar: so'z, o'zlashma so'zlar, leksikologiya, semantika, leksikografiya, etnolingvistika, kognitiv tilshunoslik, lingvokulturologiya.

Ключевые слова: слово, заимствованные слова, лексикология, семантика, лексикография, этнолингвистика, когнитивная лингвистика, лингвокультурология.

Key words: word, borrowings, lexicology, semantics, lexicography, ethnolinguistics, cognitive linguistics, linguaculturology.

KIRISH

Dunyoda mavjud barcha tillar qadimdan o'zaro munosabatlarga kirishgan holda shakllangan. Hech bir til boshqa tillardan mutlaq ajralgan holda rivojlana olmaydi. Shu sababli har qanday tilning lug'at tarkibida shu til bilan o'zaro aloqada bo'lgan boshqa tillarning elementlari mavjud. Xalqlar o'rtasidagi o'zaro munosabatlar negizida tillararo so'z almashtirish yoki o'zaro so'z o'zlashtirish hodisasi sodir bo'ladi. Chunki mavjud o'zaro munosabatlar natijasida o'zlashgan moddiy ashyolar va ma'naviy, madaniy, ma'rifiy tushunchalar bilan birga, o'z navbatida, ularni ifodalovchi leksemalar ham o'zlashib boradi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Tilshunoslikda o'zlashma so'zlar, tillarning o'zaro ta'siri masalasi uzoq vaqtlardan buyon o'rganib kelinadi. Bu masalani birinchi bo'lib amerikalik lingvist, sotsiolingvistika asoschilaridan biri Uriyel Vaynray (Uriel Weinreich, 1926–1967) o'zining 1953-yilda chop etilgan "Language in contacts" monografiyasida yoritgan [Vaynrayx, 1979: 263].

O'zbek tilshunosligida o'zlashma so'zlarning fonetik, morfologik va semantik xususiyatlari ko'plab ilmiy ishlarda o'z aksini topgan. Sobiq ittifoq davri o'zbek tilshunosligida o'zlashma so'zlar tadqiqotiga doir ko'plab ilmiy ishlar amalga oshirildi. 1981-yilda O'zSSR FA Til va adabiyot instituti olimlari tomonidan "O'zbek tili leksikologiyasi" nomli monografik tadqiqot yaratildi [Hojiyev, Muhammadjonova, Begmatov, G'oyibov, Mullayev, Mirtojdiyev, 1981: 315]. Monografiyaning "O'zbek tili leksikologiyasi ijtimoiy-tarixiy asoslari" nomli bobida o'zbek tilining lug'at tarkibi, o'zbek tilining

asosiy lug'at fondi, asosiy lug'at fopdinng til lug'at tarkibidan farqi, o'zbek tili leksikologiyasining tarixiy-etimologik qatlamlari, forscha-tojikcha o'zlashma so'zlar qatlami, arabcha o'zlashma so'zlar qatlami, ruscha-internatsional o'zlashma so'zlar qatlami, o'zbek tili leksikologiyasining tarixiy-funksiopal, xususiyatlari, eski so'zlar qatlami, yangi so'zlar qatlami kabi masalalar atroflicha yoritib berildi [Hojiyev, Muhammadjonova, Begmatov, G'oyibov, Mullayev, Mirtojdiyev, 1981: 41-158]. Shuningdek, ushbu davr o'zbek tilshunosligida bir necha lug'atlar yaratildi. Tabiiyki, bu lug'atlarning barchasida o'zlashma so'zlar qatlami, ularning o'zbek tilidagi imlosiga alohida e'tibor qaratildi [Shamsiyev, Ibrohimov, 1972: 781; Asomiddinova, Begmatov, Boboyeva, Ibrohimov, Usmonova, 1984: 560].

Mustaqillik davri tilshunosligida o'zlashma so'zlar qatlami yuzasidan talay ishlar amalga oshirib kelinmoqda. Xususan, U.Qo'ziyevning "O'zbek tilidagi izohli lug'atlarda o'zlashma so'zlar tadqiqi" nomli monografiyasining ikkinchi bobi to'liq zamonaviy o'zbek lug'atchiligidagi o'zlashma so'zlar tahliliga bag'ishlangan. Unda o'zbek tilidagi o'zlashma so'zlarning asiyat bilan semik muvofiqligi ko'rib chiqilgan, shuningdek, izohli lug'atlardagi o'zlashma so'zlar tasniflangan. Muallif o'zlashma so'zlarning ikki va besh jildli izohli lug'atlarda talqin qilinishidagi ilmiy xolislik, semantik to'liqlik kabi farqli jihatlar va ularning sabablarini ilmiy jihatdan asosli yoritgan. Ushbu tadqiqot ishida asosiy urg'u arab va fors-tojik tillaridan o'zlashgan so'zlarga qaratilgan [Qo'ziyev, 2016: 167].

N.Rashidovanning "O'zbek tilida ta'lim sohasiga oid arabizmlarning o'rni" maqolasi "O'zbek tili leksik qatlamida alohida maydonni tashkil etgan ta'lim sohasidagi arabizmlarning semantik xususiyatlarini o'rganish masalasi"ga bag'ishlangan. Unda o'zlashma so'zlarning semantik tuzilishidagi xususiyatlarini o'rganish, tillarning o'zaro ta'siri masalasini yoritishda muhim o'rin egallashi, o'zlashgan so'zlarning ma'nolari bosh ma'nodan tashqari yana bir necha yasama ma'nolarga ega bo'lishi – so'zlardagi ma'no taraqqiyoti qonunlariga asoslanishi, o'zga tilga o'tgan so'zlarning semantik moslashuvi, uning o'zlashgan tilda qolishini yoki chiqib ketishini hal qilib berishi, semantik moslashuvga to'liq erishilgandagina, uning begonaligi unutilishi kabi masalalar tahlilga tortilgan [Rashidova, 2019: 39-45].

S.Ruzmetovning "Rus va o'zbek tillarida o'zlashma so'zlar qo'llanilishining gerontologik jihati" dissertatsiyasida o'zlashgan so'zlar gerontologik tusga egaligi, rusiyzabon va o'zbekzabon keksa avlod vakillari tomonidan muloqot jarayonida qo'llaniladigan o'zlashma so'zlar tematik jihatdan to'liq o'xshashligi, aynan bir xil lug'aviy-ma'noviy maydonlardan tashkil topganligi, tarkibiy birliklari soni bo'yicha "Inson va uning sifatleri", "Siyosat" maydonlari yetakchi o'rinda ekanligi; etimologik nuqtayi nazardan rusiyzabon keksa avlod vakillarining nutqida qo'llaniladigan o'zlashma so'zlarning asosiy qismini lotin va yunon, o'zbekzabon informantlarning nutqidagi bu kabi birliklarning ko'pchiligini arab va lotin tillariga oid so'zlar tashkil qilinishi isbotlanib, o'zbekzabon keksa avlod vakillaridan farqli ravishda rusiyzabon informantlar neologik xarakterdagi o'zlashmalardan nutqda ko'proq foydalanishga moyilligi asoslab berilgan.

I.Ergashevning "Nemischa o'zlashmalarning sotsiologivistik va struktur-semantik tadqiqi (hozirgi o'zbek tili materiallari asosida)" dissertatsiyasida o'zbek tilidagi nemischa o'zlashmalarning struktur va semantik xususiyatlari falsafa, semiotika, mantiq hamda kognitologiyadagi ilmiy xulosalar asosida leksik olinmalarning struktur, semantik, kognitiv va etnolingvistik belgilari ko'rsatilgan. O'zlashma qatlam leksemalarining ijtimoiy omillari tavsifida internatsionalizmlar, ekzotik leksika, regionalizmlar, etnonimizmlar, varvarizmlar, realiya kabi o'zlashma qatlam leksemalarining lisoniy-ijtimoiy asoslari dalillangan. Tadqiqotda o'zbek tilidagi nemischa o'zlashma qatlam leksikasining o'sish dinamikasidagi o'zgarishlarning leksikografik hamda terminologik mezon va parametrlari aniqlangan [Ergashev, 2021: 56].

E.Davlyatovanning "Mustaqillik davri o'zbek tilidagi G'arbiy Yevropa o'zlashmalarining madaniyatlararo tadqiqi" mavzusidagi dissertatsiyasida hozirgi o'zbek tilida G'arbiy Yevropa tillaridan so'z o'zlashish jarayoni orqali shu tillardan o'zlashgan startapb outlet, STEAM, xab, brend kabi so'zlarinng o'zbek tili lug'at boyligini oshirganligi va madaniyatlararo aloqa jarayonlarida foydalanayotganligi; G'arbiy Yevropa tillaridan hozirgi o'zbek tiliga o'zlashgan so'zlarning madaniyatlararo muloqot mazmuni jahatidan "moliya va iqtisod", "jamiyat va siyosat", "sport", "kompyuter texnologiyalari va internet", "madaniyat va ta'lim", "reklama" kabi mavzuiy komplekslari muloqot jarayonida kommunikativ vazifalarni bajarayotganligi dalillangan [Davlyatova, 2021: 58].

TILSHUNOSLIK

Z.Alimovning «O'zbek tilidagi forscha-tojikcha o'zlashmalarning fonetik, leksik-semantik xususiyatlari» mavzusidagi dissertatsiyasida o'zbek tiliga o'zlashgan forscha-tojikcha so'zlarning fonetik, leksik, semantik xususiyatlari aniqlangan; o'zbek tilining besh jildli izohli lug'atida aks etgan forscha-tojikcha o'zlashmalarning akustik, artikulyatsion, fonetik, struktur o'zgarishlari asoslangan; o'zbek tili derivatsion formantlari tarkibidagi forscha-tojikcha affiks, prefiks, affiksoid, prefiksoidlarning qo'llanish doirasi dalillangan; o'zlashmalarda leksik-semantik jihatdan shaxs otlari, qush va parranda nomlari, o'simlik nomlari, koinot nomlari, taqinchoq nomlari, shirinlik nomlari, non nomlari, uzum nomlari, qovun nomlari kabi mavzuiy guruhlar borligi isbotlangan, shuningdek, o'zbek tilidagi forscha-tojikcha o'zlashmalarning etimologiyasi yoritilgan.

R.Maxmudovning «O'zbek tilida avestizmlar» dissertatsiyasida o'zbek tili lug'at qatlamiga mansub avestoviy-xorazmiy elementlarning o'zaro qarindosh bo'lmagan, lekin yaqin madaniy, siyosiy, geografik, diniy mushtarak xalqlar tillarida bir-biriga o'zlashish va singishning lingvistik va ekstralingvistik omillari aniqlanib, o'zbek tili lug'at qatlamiga mansub avestoviy-xorazmiy qatlam so'zlarning hozirgi o'zbek adabiy tilida ma'no torayishi, ma'no kengayishi kabi lisoniy hodisalarning yuzaga kelish sabablari ochib berilgan; o'zbek tili leksikasidagi avestoviy-xorazmiy elementlarning mavzuiy-tematik tasnifi yaratilib, shu paytgacha o'zlashma so'z deb qaralgan ko'plab so'zlar substrat qatlam va o'z qatlamga oid ekanligi ochiqlab berilgan; o'zbek tili leksikasiga mansub avestoviy-xorazmiy elementlarning turli tillardagi fonetik variantlari topilib, ulardagi fonetik va leksik-semantik o'zgarishlar aniqlangan, shu asosda dunyo tilshunosligi rivojida turkiy til, xususan, o'zbek tilining ta'siri beqiyos ekanligi isbotlangan.

A.Xudayqulovning «O'zbek va rus tilli ish yuritish hujjatlarida inglizcha o'zlashmalar (tarixiy va zamonaviy holati)» («Angliyskiye zaimstvovaniya v delovix dokumentax russkogo i uzbekskogo yazikov (istoki i sovremennoye sostoyaniye)») dissertatsiyasida tilshunoslikda o'zlashma, anglitsizm tushunchalariga doir mavjud ilmiy qarashlar, anglitsizmlarning rus va o'zbek tillarida o'rganish tarixi misollar asosida dalilanganishi bilan bir qatorda XVII–XXI asrlarda ingliz o'zlashmalarining rus va o'zbek rasmiy hujjatlari matniga kirib kelish jarayonining o'ziga xos xususiyatlari (bevosita yoki bilvosita o'zlashish yo'llari bilan varvarizm, ekzotizm, vkrapleniya va kalka ko'rinishida) aniqlangan; inglizcha o'zlashmalarning leksik-semantik tasnifi keltirilgan hamda ularning XVII–XXI asrlar rus va o'zbek rasmiy hujjatlari matnlarida qayd etilishi isbotlangan, shuningdek, tadqiqotda XVII–XXI asrlar rus va o'zbek rasmiy-ish hujjatlari matnlarida ingliz leksik birliklarining fonetik, semantik, morfologik moslashuvi aniqlangan.

N.Isakovning «Mustaqillik yillarida o'zbek tiliga kirib kelgan xorijiy so'zlarning tarkibiy-mazmuniy tahlili ("Xalq so'zi" gazetasi materiallari asosida)» o'zga tildan so'z olishda kuzatiladigan funksional-semantik va etno-pragmatik xususiyatlar aniqlangan hamda ushbu tushunchalarni ifodalash uchun xizmat qiladigan lingvistik atamalarning verbal va nonverbal jihatiga ko'ra farqlanishi ochib berilgani diqqatga loyiq. Shuningdek, mazkur ishda o'zbek tiliga kirib kelgan xorijiy lug'aviy birliklarning tilga singib ketish va o'zlashtirilish davri, ko'lam va mazmuniga ko'ra qo'llanish sohasi, muloqot jarayonida moslashish darajasi, etimologik va genetik asosi kabi tamoyillar kognitiv-diskursiv nuqtayi nazardan dalillangan hamda so'z o'zlashtirishning bevosita va bilvosita amalga oshirilishiga, o'zlashtiruvchi til tizimiga singib ketishiga ta'sir etuvchi etnopragmatik omil sifatida namoyon bo'ladigan ikki tillilikning mavjud/mavjud emasligi ekplitsit hamda implitsit namoyon bo'lishi kabi moslashish darajalari ishlab chiqilgan. Tadqiqotda muallif yangi o'zlashmalarni taqdim etayotgan madaniy axborot mazmuniga mos ravishda tarjima qilish uchun zarur bo'lgan kalkalash, muqobil tarjima qilish kabi turli usullar bilan transkripsiya yoki transliteratsiya orqali tarjima qilinishi masalalarida faktik materiallar taqdim etish asosida o'z qarashlarini dalillangan.

Albatta, o'zbek tilshunosligida turli tillardan o'zlashgan qatlam so'zlari yangicha metodlarga asoslangan yana bir qancha tadqiqotlarning obyekt sifatida o'rganilgan va bu kabi ishlar hozirgi kunda ham davom etmoqda.

O'zbek tilshunosligida xitoy tilidan o'zlashgan so'zlarga doir monografik tadqiqot hali amalga oshirilmadi. O'zbek va xitoy tillari munosabatlari ba'zi tadqiqotlarda tarixiy jarayonlarda yuz bergan etnolingvistik qarashlar asosida yoritilgan. Xususan, A.Xo'jayevning «Farg'ona tarixiga oid ma'lumotlar» nomli tadqiqotida qadim va ilk o'rta asr Xitoy manbalaridan tarjimalar va ularga sharhlar berilgan. Tarjima-tadqiqotda toponim, etnonim va tarixiy shaxslarning xitoy tilidagi va o'zbek tilidagi

nomlari berib o'tilgan [Xo'jayev, 2013: 288]. "Buyuk Ipak Yo'li: munosabatlar va taqdirlar" nomli monografiyada muallif o'zbek-xitoy aloqalarining eng qadim ildizlaridan zamonaviy masalalargacha tahlilga tortadi, tadqiqot jarayonida xitoychadan o'zbek tiliga o'tgan leksemalarning tarixiga ham to'xtalib ketadi [Xo'jayev, 2007: 280].

2006-yilda chop qilingan "Chin va Mochin" nomli tadqiqotda xitoy, hind, turkiy, arab, forsiy va boshqa manbalarda tilga olingan «Chin» va «Mochin» atamallari, ular bilan bog'liq geografik, etnik nomlar hamda bu nomlarning o'zgarish jarayonlari tahlil qilingan. Shuningdek, XVI asrdan keyin «Chin» atamasi qadimgi xitoy (xanzu) aholisi istiqomat qilgan hududga nisbatan ham qo'llanishi va uning sabablari ko'rsatilgan [Abdurasul o'g'li, A. 2006: 160].

O'zbek xitoyshunosligida "Hozirgi zamon xitoy tili diplomatik terminlarining leksik-semantik, struktur tahlili", "Xitoy tili grammatikasi va uning xususiyatlari, Xitoy tili sotsiolingvistikasiga oid masalalarining ayrim jihatlarini tahlil qilish", "Xitoy tilida sonlarning semantikasi: lingvomadaniy tahlil", "Xitoy tilida morfemali kontraksiya", "Hozirgi xitoy tilida reduplikatsiya, affiksatsiya va konversiya" kabi masalalar turli dissertatsiyalar doirasida tadqiq etilgan. [qarang: Nosirova, 2020: 71; Xashimova, 2017: 134; Xashimova, 2020: 41; Bakayeva, 2020: 43].

NATIJAR VA MUHOKAMA

Bizningcha, sobiq ittifoq davrida yaratilgan ishlarda o'zlashmalarning asosan leksik, semantik va leksikografik jihatlariga diqqat qaratilgan va shu tariqa o'zlashgan so'zlar tadqiqining klassik usuli yaratilgan. Istiqol davri tilshunosligida esa o'zlashgan qatlam so'zlari zamonaviy metodlar, xususan, fanga kirib kelgan yangi tarmoqlar mahsuli sifatida o'rganilib kelmoqda.

Ko'rinib turibdiki, o'zbek tilshunosligida arab, fors-tojik, ingliz, rus, nemis va boshqa tillardan o'zlashgan so'zlar atroflicha tadqiq etilgan. Tilshunosligimizda xitoychadan o'zlashgan so'zlarga doir alohida tadqiqotlar hali yaratilmadi. Shu ma'noda, tilimizga xitoy tilidan o'zlashgan so'zlar, ularning ishlatilish o'rni, xitoycha so'zlarning o'zbekcha va o'zbekcha so'zlarning xitoycha so'zlarga mos kelishi, talaffuzda o'xshash holatlari tadqiq etish kun tartibidagi masalalardan biri bo'lib turibdi. Biz ayni paytda "Xitoy tilidan o'tgan o'zlashmalarning leksik, semantik, lingvokulturologik va kognitiv tadqiqi" mavzusida ilmiy izlanish olib bormoqdamiz. Tadqiqotimizning dastlabki natijalariga ko'ra, xitoychadan o'zbek tiliga o'zlashgan so'zlar, asosan, ot so'z turkumiga mansub bo'lib, ular orasida tilimizga xitoychadan boshqa tildan o'zlashgan so'zlar bilan o'zaro qo'shma so'z yasalishi hodisalari ham ma'lum bo'ldi. Shuningdek, mazkur so'zlarning orasida o'zlashtirish jarayoni juda qadim tilimizga borib taqaluvchi hollar ham mavjud.

XULOSA

Xulosa shuki, o'zbek tiliga xitoy tilidan o'zlashgan so'zlarni ma'no guruhlariga ajratgan holda ularning leksik-semantik, madaniyatlar aro va kognitiv tomonlarini tadqiq etish o'zbek tilshunosligi oldida turgan muhim vazifalar sirasiga kiradi. Shuningdek, so'nggi yillarda Xitoy va O'zbekiston munosabatlari tobora yaxshilanib bormoqda. Ushbu munosabatlarni ilm yo'lida mustahkamlab borish zarurdir, deb hisoblaymiz. Zero, xitoycha o'zlashmalarning ba'zilari qadim ming yillik tarixga borib taqalsa, ba'zilari hozirgi zamonda yuz berayotgan ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlar bilan bog'liq ravishda yuz bermoqda. Shu ma'noda, ushbu so'zlarning lingvistik tadqiqi bu ikki xalq o'rtasidagi o'tmish va bugungi madaniyatlar aro bog'liqlikning lisoniy jihatdan ahamiyatini ochib berishga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR

1. Абдурасул ўғли А. Чин ва Мочин. – Тошкент, 2006. – 160 б. (Abdurasul o'g'li A. Chin and Mochin. – Tashkent, 2006. – page 160.)
2. Асомиддинова М., Бегматов Э., Бобоева А., Иброҳимов С. ва Усмонова Ў. Ўзбек адабий талаффузи луғати. – Тошкент: ЎзССР Фан нашриёти, 1984. – 560 б. (Asomiddinova M., Begmatov E., Boboyeva A., Ibrohimov S. and Usmonova O'. Dictionary of Uzbek literary pronunciation. – Tashkent: UzSUR Science publishing house, 1984. – page 560.)
3. Вайнрайх Уриэль Языковые контакты. Киев: Вища школа, 1979. – 263 с. (Vaynrayx Uriel. Language contacts. Kiev: Visa school, page 1979. – 263.)
4. Бакаева Б. Хитой тилида морфемали контракция. филол.фан. бўйича PhD диссертацияси автореферати. – Тошкент, 2020. – 43 б. (Bakayeva B. Morpheme contraction in Chinese. Ph.D. dissertation abstract – Tashkent, 2020. – page 43.)
5. Давлятова Э. Мустақиллик даври ўзбек тилидаги Ғарбий Европа ўзлашмаларнинг маданиятлараро тадқиқи. филол.фан. бўйича PhD диссертацияси автореферати. – Термиз, 2021. – 58 б. (Davlyatova E. A cross cultural Study of Western European Acquisitions in the Uzbek language during the Independence Period. Ph.D. dissertation abstract – Termiz, 2021. – page 58.)

TILSHUNOSLIK

6. Носирова С. Ҳозирги хитой тили ижтимоий-сиёсий терминологияси. филол.фан.докт. дис. автореф. – Тошкент, 2020. – 71 б. (Nosirova S. Current Chinese Socio-political terminology. Ph.D. dissertation abstract – Toshkent, 2020. – page 71.)
7. Рашидова Н. Ўзбек тилида таълим соҳасига оид арабизмларнинг ўрни // Сўз санъати журнали. №4. – Тошкент, 2019. – Б. 39-45. (Rashidova N. The role of Arabisms in the field of education in the Uzbek language//Word art journal. №4. – Tashkent, 2019. – page 39-45.)
8. Хашимова С. Ҳозирги хитой тилида редупликация. – Тошкент: Наврўз, 2017. – 134 б. (Xashimova S.Reduplication in Modern Chinese. – Tashkent: Navruz, 2017. – page 134.)
9. Хашимова С. Ҳозирги хитой тилида редупликация, аффиксация ва конверсия: филол.фан.докт. ... дис. автореф. – Тошкент, 2020. – 57 б. (Xashimova S.Reduplication, Affixation and Conversion in Modern Chinese. Ph.D. dissertation abstract – Tashkent, 2020. – page 57 .)
10. Хўжаев А. Буюк Ипак Йўли: муносабатлар ва тақдирлар. – Тошкент: “Ўзбекистон миллий энциклопедияси” давлат илмий нашриёти, 2007. – 280 б. (Ho'jayev A.The Great Silk Road relationships and destinies. – Tashkent: “Uzbekistan national encyclopedia” state scientific publishing house, 2007. – page 280.)
11. Хўжаев А. Фарғона тарихига оид маълумотлар. – Фарғона: “Фарғона нашриёти”, 2013. – 288 б. (Ho'jayev A.Information about the history of Fergana. – Fergana: “Fergana publishing house”, 2013. – page 288.)
12. Шамсиев П., Иброҳимов С. Навоий асарлари луғати. – Тошкент: Фафур Фулом номидаги адабиёт ва санъат нашриёти, 1972. - 781 б. (Shamsiyev P., Ibrohimov S. Dictionary of Navoi's works. – Tashkent: , 1972. – page 781.)
13. Эргашев И. Немисча ўзлашмаларнинг социолингвистик ва структур-семантик тадқиқи (ҳозирги ўзбек тили материаллари асосида). филол.фан. бўйича PhD диссертацияси автореферати. – Фарғона, 2021. – 56 б. (Ergashev I.Sociolinguistic and structural-semantic study of German acquisitions (based an current Uzbek language materials)). Ph.D. dissertation abstract. – Fergana, 2021. – page 56.)
14. Ўзбек тилининг изоҳли луғати. 5 жилдли, 1-5-жилдлар. “Ўзбекистон миллий энциклопедияси” Давлат илмий нашриёти. – Тошкент, 2006. (An explanatory dictionary of the Uzbek language. 5 volumes, 1-5 volumes. “National Encyclopedia of Uzbekistan ” State Scientific publishing house. – Tashkent, 2006.)
15. Қўзиёев У. Ўзбек тилидаги изоҳли луғатларда ўзлашма сўзлар тадқиқи. – Наманган, 2016. – 167 б. (Qo'ziyev U. The study of words of origin in explanatory dictionaries of the Uzbek language. – Namangan, 2016. – page167.)
16. Ҳожиёв А., Муҳаммаджонова Г., Бегматов Э., Ғойибов С., Муллаев Т. ва Миртожиёв М. Ўзбек тили лексикологияси. – Тошкент: ЎзССР Фан нашриёти, 1981. – 315 б. (Hojiyev A., Muhammadjonova G., Begmatov E., G'oyibov S., Mullayev T. va Mirtojiiyev M.Lexicology of the Uzbek language. – Tashkent: UzSUR Science publishing house, 1981. – page 315.)